

ПЕРЕРОЗПОДІЛЬЧІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ ПІДВИЩЕНОЇ ІНФЛЯЦІЇ

Широке обговорення у фаховій літературі питань економічного зростання та його факторів відсунуло на другий план проблему загрози інфляційного підвищення цін, негативного впливу цінової динаміки на соціальну ситуацію в країні. Прискорення інфляційних процесів у другому півріччі 2004 р. змусило науковців та практиків переглянути поблажливе ставлення до нібито вирішеної раз і назавжди проблеми. Річний темп інфляції сягнув 12,3% [1, с. 2], а це найвищий рівень за останні 4 роки. Відтак перед Урядом та Національним банком України постало завдання стримати відновлену інфляцію на тлі нових макроекономічних умов.

Як відомо, підвищена інфляція сприяє перерозподілові ресурсів і доходів між галузями та регіонами країни, різними господарськими суб'єктами та верствами населення. Від початку сучасного підвищувального тренду макроекономічної цінової динаміки, який проявився взимку 2003 р., індекси цін різних складових споживчого кошика зростали неоднаковими темпами. Упродовж 2003–2004 рр. найбільш інтенсивно дорожчали пально-мастильні матеріали та продукти харчування тваринного походження. Щодо першої товарної групи, то ціновий злет тут припав на травень 2004 р., коли під тиском світового руху цін на нафту та нафтопродукти вітчизняний енергоринок відреагував їх подорожчанням на 31,5%, а за 2 роки приріст цін становив 63,2% (табл. 1) [2]. До вартості нафтопродуктів тоді ж долучилися ціни на коксівне вугілля, підвищення яких за технологічним ланцюгом спричинило подорожчання коксу, чавуну, сталі, прокату тощо.

Випереджальна динаміка цін тваринницької продукції була започаткована ще влітку 2003 р. Очікуваний низький урожай зернових внаслідок малосніжної холодної зими зумовив подорожчання кормової бази тваринництва, а відтак зростання цін на м'ясо, молоко, яйця. За 2003–2004 рр. м'ясо і птиця подорожчали на 65,0%, молоко і молочна продукція – 39,1%, яйця – 42,1%.

Таблиця 1

Динаміка споживчих цін у 2003–2004 рр., %

	2003 р.	2004 р.	2003–2004 рр.
Усі товари та послуги	108,2	112,3	121,6
Продовольчі товари	110,9	115,3	127,9
У тому числі			
М'ясо і птиця	111,1	148,6	165,0
Молоко і молочна продукція	114,4	121,6	139,1
Яйця	117,2	121,2	142,1
Хліб і хлібобулочні вироби	136,0	98,0	133,2
Картопля	42,9	54,2	23,3
Непродовольчі товари	101,5	105,4	107,0
У тому числі			
Одяг і білизна	100,5	101,1	101,6
Пально-мастильні матеріали	101,0	161,6	163,2
Послуги	105,4	107,9	113,8

Отже, динаміка споживчих цін протягом останніх двох років була нерівномірною як за часовими інтервалами, так і за товарними групами. Це свідчить про незбалансований характер теперішніх інфляційних процесів, коли окремі структуроутворюючі товари, стрімко подорожчавши, задають підвищені темпи руху цін за іншими товарними групами. Розглянуті вище цінові тенденції найбільш несприятливо відбилися на вартості життя середніх верств міського населення, у якого м'ясо-молочна продукція займає більшу частку, ніж у малозабезпечених родин (для заможного населення зазначене подорожчання менш відчутне внаслідок нижчої питомої ваги продовольчих товарів у споживчому кошику).

Перерозподільчі процеси 2004 р., спричинені зростанням мінімальних доходів, також здійснювалися переважно на користь малозабезпечених верств населення, майже не відбившись на матеріальному стані середнього класу українського суспільства. Підвищення мінімальної заробітної плати без дотримання правил її диференціації відповідно до кількості та якості затраченої праці підриває стимули до продуктивної трудової діяльності. Тому відсутність різниці у ставках заробітної плати та

посадових окладах не може бути тривалою і потребує якомога швидшого їх диференціювання. Необхідність такого заходу зумовлена ще й тим, що частка заробітної плати в сукупних доходах населення у 2004 р. неухильно знижувалась (табл. 2) [3, с. 43]. Навіть в умовах потужного передвиборчого нарощування трудових доходів, питома вага заробітної плати та соціальних виплат з бюджету упродовж минулого року помітно скоротилась, що до певної міри пояснюється інфляційним зростанням цін.

Таблиця 2

Структура отриманих доходів населення у 2004 р., %

	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Доходи	100,0	100,0	100,0	100,0
У тому числі				
Заробітна плата	46,7	45,3	39,8	41,7
Прибуток та змішаний дохід	9,8	12,9	24,1	16,0
Доходи від власності, отримані	2,4	2,2	2,4	3,9
Соціальні допомоги та інші поточні трансферти	41,2	39,5	33,6	38,4

Як відомо, за своєю економічною природою ціна являє собою сукупність поточних та уречевлених у товарі факторних доходів. Тому збалансована інфляція супроводжується пропорційним зростанням доходів при їх постійній частці у валовому внутрішньому продукті. Найчастіше за умов вищої, ніж склалась за останній час, інфляції відбуваються агресивні перерозподільчі процеси на користь того факторного доходу, отримувач якого посідає більш вагоме місце у системі виробничих відносин з погляду на існуючі інституційні, економічні та соціальні умови. Минулорічне підвищення отриманих доходів було істотно неоднаковим для різних верств населення та учасників суспільного виробництва.

Під впливом зростаючих цін спостерігались певні зміни у витратах та заощадженнях населення України (табл. 3). Під впливом зростання номінальних доходів та інфляції спостерігались макроекономічні зрушення у структурі їх використання. Зважаючи на те, що у першому кварталі

традиційно сплачуються податки за деклараціями за попередній рік, частка прямих податків та інших бюджетних платежів протягом року скорочувалась; плата ж за оренду житла, землі та інші платежі за використання власності зростали пропорційно особистим доходам населення, тобто їх частка в сукупних витратах не змінилась.

Таблиця 3

Структура витрат і заощаджень населення у 2004 р., %

	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Витрати та заощадження	100,0	100,0	100,0	100,0
У тому числі				
Придбання товарів і послуг	91,1	90,5	85,9	82,9
Доходи від власності, сплачені	0,7	0,7	0,7	0,7
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	7,6	7,0	6,0	6,0
Нагромадження нефінансових активів	-3,3	0,9	4,2	1,2
Приріст фінансових активів	3,8	0,8	3,2	9,2

Минулорічні (2004 р.) структурні зрушення стосувалися переважно наявних доходів, у складі яких виразно проглядається тенденція до відносного скорочення споживання порівняно із заощадженнями. Частина коштів, витрачених на придбання товарів та сплату за отримані послуги, знизилася з 91,1% у I кварталі до 82,9% у IV кварталі. Невизначеність політичної ситуації напередодні та під час президентських виборів, посилена інфляційними очікуваннями, привела до зміни граничної норми споживання й заощадження. У свою чергу, на тлі загального зростання заощаджень змінилась їхня структура: від кварталу до кварталу спостерігалось зростання частки фінансових заощаджень. Особливо характерним у цьому плані був кінець 2004 р. з підвищеним попитом на іноземну валюту, монетарні метали та міграцією капіталів за кордон. Інакше кажучи, населення віддало перевагу більш ліквідним формам заощадження коштів,

сподіваючись, очевидно, після стабілізації політичного стану перевести кошти з надійної щодо інфляції форми у більш прибуткові активи на зразок строкових банківських рахунків.

Отже, під впливом підвищеної незбалансованої інфляції у 2004 р. відбулися зміни у формуванні та використанні доходів населення. За рахунок випереджального зростання цін національний дохід перерозподілявся на користь виробників і постачальників енергоносіїв та м'ясо-молочної продукції. У структурі доходів не виправдано високою залишалась питома вага державних трансфертів. Інфляційний вплив на використання доходів виявився у збільшенні в їх складі частки заощаджень у формі різноманітних фінансових активів. Підтримання інфляції на такому ж рівні у поточному році продовжить міжсуб'єктний перерозподіл отриманих доходів залежно від галузевої та регіональної динаміки цін та напряму державної соціальної політики.

Література

1. Індекс інфляції // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 2. – 6 січня. – С.2.
2. Індеси споживчих цін на основні групи продовольчих та непродовольчих товарів у 2003–2004 рр. // <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Структура доходів та витрат населення України // Бюлетень Національного банку України. – 2005. – № 2. – С.43.